

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

20 سپتمبر 2025

داکتر سید عبدالله کاظم

قابل توجه جناب داکتر صاحب نوراحمد خالدي و دیگر هم نظران شان

(قسمت پنجم)

آخرین نامه امیر حبیب الله خان سراج عنوانی وایسرای هند لارڈ چلمسفورد

بتاریخ 17 اکتوبر 2008 مقاله مهمی را خواندم تحت عنوان "آخرین نامه امیر حبیب الله خان به حکومت برتانیه" و فوری از آن کاپی برداشتم و اینک موقع آن فرا رسیده تا آنرا به حیث یک سند مهم تاریخی ضم این نوشته سازم. مقاله مذکور سالها قبل توسط مؤرخ و سیاستمدار کشور مرحوم سید قاسم رشتیا به زبان انگلیسی نوشته و در "ژورنال مطالعات افغانستان" چاپ شده بود. بعداً مقاله را عبدالاحد ناصر ضیایی به دري ترجمه و در ویبسایت افغان جرمن آنلاين به نشر سپرد که محتوای آن بر موضوع تحت الحمایگی افغانستان و تلاشهای ممتد امیر حبیب الله خان سراج جهات رهایی از این وابستگی از حکومت برتانیه روشنی می اندازد، چنانچه از متن نامه امیر (مورخ 2 فبروری 1919م) برمی آید که امیر از وایسرا و گورنر جنرال هند برتانوی لارڈ چلمسفورد خواسته بود تا استقلال کامل افغانستان را برسمیت بشناسد و زمینه شمول یک نماینده دولت افغانستان را در کنفرانس صلح منعقد در وارسای فرانسه فراهم سازد. امیر موصوف میدانست که تنها کشور های ذیدخل در جنگ حق سهمگیری در این کنفرانس را داشتند، اما میخواست با اشتراک یک نماینده از طرف افغانستان موضوع تبیین و شناسائی رسمی استقلال کامل کشور مورد تائید کشورهای عضو کنفرانس قرار گیرد.

رشتیا طی مقاله خود ضمناً به سفر یک هیئت ترک - جرمن به کابل اشاره کرده و می نویسد: «امیر حبیب الله خان به این بهانه که به حیث یک فرمانروای مسلمان نمی تواند از پذیرائی نماینده خلافت (امپراطور عثمانی) ابا ورزد، نه تنها اعتراض برتانیه را ناشنیده گرفته به هیأت اجازه دخول به افغانستان داد، بلکه در اواخر سال 1915 جمیع [!] اعضای هیأت را به حضور پذیرفت و به پیشنهادات آنان گوش داد که می خواستند افغانستان علیه برتانیای کبیر و متحدین آن به "قدرت های مرکزی" بیبوند. امیر حبیب الله خان به جای آنکه این پیشنهاد را رد کند، با زیرکی تمام طرحی متقابل ارائه کرد که قبولی آن برای قدرت های مذکور در شرایط آنوقت ممکن نبود.... و به همین علت هیأت به ابتکار خود کابل را ترک کرد. امیر حبیب الله خان در پایان جنگ خواستار پاداش برای "بیطرفی مؤکد" خود شد... حکومت برتانیه متأسفانه علی الرغم نظر مساعد وایسرا، از قبول خواسته برحق امیر حبیب الله خان ابا ورزید و اما جواب منفی وقتی به کابل رسید که یک فرمانروای دیگر، یک امیر جوان و فعال برتخت امارت افغانستان نشسته بود.»

قسمت مهم مقاله رشتیا همان سند است که ضم مقاله نموده و آن ترجمه نامه امیر حبیب الله خان عنوانی وایسرای هند لارڈ چلمسفورد میباشد که به دري نوشته شده و انگلیس ها آنرا به انگلیسی ترجمه و قید سند نموده اند. عبدالاحد ناصر ضیایی متن انگلیسی آن نامه را به دري برگردانده و ضم مقاله خود به مرحوم ولی احمد نوری (در آنوقت یکی از گردانندگان اصلی افغان جرمن آنلاين) جهت نشر سپرد و طوریکه مترجم می نویسد: چون در متن مقاله روشنی کامل بر محتویات مکتوب امیر حبیب الله خان انداخته شده بود، نشر ترجمه آن به دري ضروری شمرده نشد. اما به دلیل اهمیت این سند کوشیدیم به ترجمه دري نامه در این قسمت مبادرت ورزم، بلکه متن انگلیسی را با وجودیکه بعضی کلمات معشوش به نظر میرسید، کوشیدیم تا حد ممکن متن انگلیس نامه را دوباره باز نویسی کرده و خدمت علاقمندان تاریخ تقدیم دارم که اگر کمی و کاستی در آن به مشاهده میرسید، معذور دارند. همچنان کوشیدیم تا اصل مقاله منتشره را در آرشیف افغان جرمن آنلاين پیدا کنم، موفق نشدم. لذا ناگزیر در اینجا با نشر کاپی آن مقاله و ضمیمه آن که در سه صفحه بود، پرداختم:

د پانو شمیره: له 1 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولی

"آخرین نامه امیر حبیب الله خان به حکومت برتانیه"

مرحوم سید قاسم "رشتیا" دانشمند و مورخ شهر وطن مقاله ای تحت عنوان فوق، در سالیان گذشته، به زبان انگلیسی نوشته بودند که در شماره ای از "جورنال مطالعات افغانستان" در همان وقت نشر شد. معلومات مندرج این مقاله دارای ارزش و اهمیت تاریخی است که آگاهی عامه از آن لازم می باشد. بدین علت مقاله را به دری ترجمه نموده به دسترس جناب "نوری" صاحب گنجینه تا اگر لازم داند در پورتال "افغان جرمن آنلاين" نشر کنند.

۱- ترجمه و تلخیص یادداشت مدیر مسؤول "جورنال مطالعات افغانستان"

"من کوتاه آتی به قلم سید قاسم "رشتیا" تحت عنوان "آخرین نامه امیر حبیب الله به حکومت برتانیه" ارزش تاریخی آن مکتوب امیر به وایسرای هند را اندکی قبل از مرگش در ۱۹ فروری ۱۹۱۹ توضیح میداد. اهمیت تاریخی این نامه است که واضحا نشان میدهد امیر می کوشید استقلال کامل از برتانیه را در همان زمان حاصل نماید. فوئوکایی متن انگلیسی مکتوب مورخه ۲ فروری ۱۹۱۹ صمیمانه مقاله بنام "رشتیا" می باشد. نا گفته نماند این آخرین نامه امیر حبیب الله خان است که به مقامات برتانیه نوشته شده بود. موصوف بدون آنکه جوابی به مکتوب مورخه دوم فروری دریافت نماید، نامه دیگری نیز به تاریخ ۱۱ فروری به "وایسرای" هند فرستاد و با آنکه این نامه حاوی مطالبه مستقیم برای استقلال نبود، مورخین آنرا یک نشانه دیگر نیت امیر حبیب الله خان جهت حصول استقلال افغانستان از نظارت های برتانیه میدانند."

۲- ترجمه و تلخیص اصل مقاله مرحوم سید قاسم "رشتیا"

"نامه مورخه ۲ فروری ۱۹۱۹ امیر حبیب الله خان به "وایسرای" هند موجود در "ارشیف برتانیه" که چندی قبل از شهادت امیر تحریر یافته بود این حقیقت را واضحا بیان می دارد که امیر حتی آنوقت از حکومت برتانیه خواسته بود تا استقلال کامل افغانستان را به رسمیت بشناسد. متن مکتوب در زمینه صراحت کامل دارد. این نامه نه تنها از برتانیه خواهان استقلال تمام عیار افغانستان شده بلکه از آن خواسته برای ارسال یک هیأت اقمانی به "کنفرانس صلح" در "ورسای فرانسه" ترتیبات لازم اتخاذ گردد. امیر حبیب الله خان به علت بی طرفی در جنگ جهانی که موجب کمک به "قدرت های متحد" گردید، مدعی یک کرسی در بین فاتحین جنگ شد. امیر موصوف به خوبی آگاه بود تنها کشور های مستقیم در جنگ حق سهمگیری در این کنفرانس داشت. اما با ادعای نقشی در مذاکرات صلح می خواست به تقاضای خود برای استقلال کامل مهر نماند بگذارد.

امیر حبیب الله خان، به قضاوت مورخین هم زمان، دیپلمات خوبی بود که نقش خود در بین دو همسایه قدرتمند را عاقلانه و پیروزمندانه ایفا می کرد. موصوف در ابتدای اماریت در سال ۱۹۰۵ طی مذاکرات فوئولاسی با "Sir Louis Dane" نماینده برتانیه در کابل موفق به قبولان لقب "His Majesty" (ذات ملوکانه) برای خود گردید. و این علی الرغم مخالفت های "وایسرای" هند بود که مقام امیر را هم پایه با شهزادگان محلی هند می خواست. برای امیر حبیب الله خان این نخستین قدم به سوی استقلال کامل و علیه بر حکومت برتانیه شمرده می شد. "دو سال بعد وقتی که بریتانیای کبیر و روسیه میثاق انگلیس - روس را در سال ۱۹۰۷ در "سنت پیتربرگ" روسیه امضا نموده ناحیه نفوذ خود در افغانستان، ایران و ثبت در غیاب کشور های مربوطه را تثبیت کرد، امیر حبیب الله خان به سهم خود اعتراض شدید بدان نموده از امضای آن میثاق غیر قانونی و توهین امیر اجتناب ورزید. دو امضا کننده معاهده مجبور شد متن میثاق را با تبادل یادداشت های توضیحی تعدیل نمایند تا مورد قبول قرار گیرد. "بعد ها پس از آغاز خصومت ها در اروپا طی سال ۱۹۱۴ وقتی که امیر حبیب الله خان بیطرفی مطلق کشور خود را اعلام نمود، "قدرت های مرکزی" تصمیم گرفت یک هیأت مشترک ترک - جرمن تحت ریاست "راجا موهندیرا پراتاب" - انقلابی شناخته شده هند را به کابل اعزام دارد.

امیر حبیب الله خان به این بهانه که به حیث یک فرمانروای مسلمان نمی تواند از پذیرانی نماینده "خلافت" (امپراتوری عثمانی) ایا ورزد، نه تنها اعتراض برتانیه را نا شنیده گرفته به هیأت اجازه دخول به افغانستان داد بلکه

تعداد صفحات: ۱ از 3

افغان جرمن آنلاين شما را صمیمانه به همکاری دعوت می نماید. لطفاً به آدرس ذیل با ما تماس بگیرید
mailto:maqalat@afghan-german.de

در اواخر سال ۱۹۱۵ جمیع اعضای هیأت را به حضور پذیرفت و به آن پیشنهادت آنان گوش داد که می خواستند افغانستان علیه بریتانیای کبیر و متعینین به " قدرت های مرکزی " پیوندد.

" امیر حبیب الله خان به جای آنکه این پیشنهاد را رد کند با زیرکی تمام طرحی متقابل ارائه کرد که هوای آن برای قدرت های مذکور در شرایط آن وقت ممکن نبود. مساعی هیأت برای چندی در کابل ادامه داشت. این جنبه دیگری از مهارت دیپلماتیک امیر حبیب الله خان را نشان می داد زیرا از همان سال ۱۹۱۶ امکان موفقیت " قدرت های مرکزی " در شرق میانه رو به زوال بود. به همین علت هیأت به ابتکار خود کابل را ترک کرد.

" امیر حبیب الله خان در پایان جنگ خواستار پادشاهی برای " بیطرفی موقت " خود شده قرار اظهارات لارڈ چمبرلین Lord Chelmsford و ايسرای مذکور در زاپور خود به حکومت برتانیه نوشت: " حبیب الله را تا حدی که من می شناسم ، نمی توان با چند لک روپیه یا مانند شاه ایران با اعضای لشکر از طرف ايسرای زور قانع ساخت. پس حکومت ذات ملوکانه باید آماده معامله ای من دشوار با وی باشد "

" حکومت برتانیه متأسفانه طی اترشم نظر مساعد ايسرا ، از قبول خواسته برحق امیر حبیب الله خان آبا وریزه اما این جواب منفی وقتی به کابل رسید که یک فرستاده ای دیگر ، یک امیر جوان و فعال بر تخت امارت افغانستان نشسته بود. عکس العمل امیر امان الله خان حقیقتاً عاجزانه و بیادگانه بود.

" سومین جنگ افغان - انگلیس ۴ می ۱۹۱۹ آغاز و با پیروزی افغانان در " تل " تحت قوماندانی جنرال ناصر خان (نادر شاه آینده) پایان یافت. معاهده راولپنڈی منعقد ۱۷ اگست ۱۹۱۹ بر استقلال کامل افغانستان مهر تأیید گذاشت. اما تاریخ بدون شک ، نقش امیر حبیب الله خان را در تل باین هدف مقدس ملی بیاد خواهد داشت.

مأخذ :

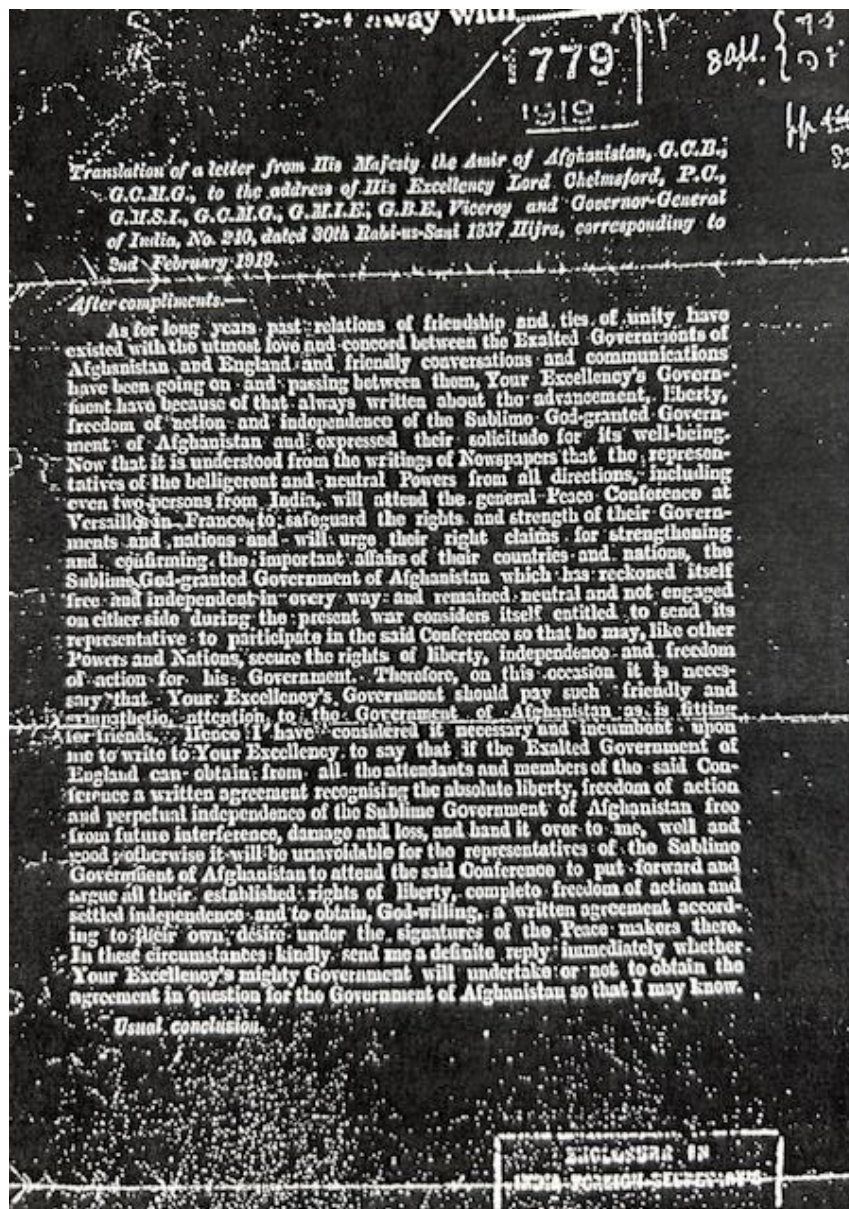
ارشيف هند ، دهلی جدید ، ۱۹۰۰ - ۱۹۳۲

ارشيف اداره هند ، لندن ، ۱۹۰۷ - ۱۹۱۹

شاعلی لودویگ انصک : افغانستان ۱۹۰۰ - ۱۹۲۳ مطبعه پوهنتون کالیفورنیا ، ۱۹۴۷

مترجم : از انجالی که در یادداشت مدیر مسؤول جورنال و نیز در متن مقاله روشنی کامل بر محتویات مکتوب امیر حبیب الله خان عنوانی و ايسرای هند انداخته شده ، ترخمة آن به دري ضروری شمرده شد.

مشارفده فونوی سکن شده نامه تاریخی امیر حبیب الله خان سراج الملک را در صفحه سوم فراموش نفرماید.

ترجمه نامه‌ای از جانب اعلیحضرت امیر افغانستان، G.C.B.، G.C.S.I.، G.C.M.G.، خطاب به جناب عالی لارڈ چلمسفورد، P.C.، G.M.S.I.، G.M.I.E.، G.B.E.، نایب‌السلطنه و فرماندار کل هند، شماره 210، مورخ 30 ربیع‌الثانی 1337 هجری قمری، مطابق با 2 فبروری 1919 میلادی بعد از تقدیم احترامات،

از سالیان دراز به این سو، روابط دوستانه و پیوندهای مودت با نهایت محبت و توافق میان دولت‌های محترم افغانستان و انگلستان برقرار بوده و مکاتبات و مذاکرات دوستانه میان ایشان جریان داشته است. دولت جناب عالی همواره کوشیده است تا هیچ‌گونه خللی در آزادی، استقلال و آزادی دینی دولت بلندمرتبه و خداداد افغانستان رخ ندهد؛ و اهتمام آن دولت در حفظ رفاه و سعادت افغانستان نیز کم‌نظیر نبوده است.

د پانو شمیره: له 4 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یاډونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

بر اساس اخبار و جرایدی که اعلیحضرت از ممالک خارجه دریافت می‌نمایند، معلوم می‌گردد که نمایندگان اقشار مختلف از هند در کنفرانس عمومی صلح در اروپا حضور خواهند یافت. نظر به اینکه دولت افغانستان و مأمورین دولت خداداد آن، که حاکمیت‌شان سراسر افغانستان را در بر می‌گیرد و امور دنیوی اتباع خود را اداره می‌نمایند، خواسته‌ها و آرمان‌های ملت و کشور خود را نیز باید در آن کنگره مطرح نمایند تا مورد توجه قرار گیرد.

از آنجا که دولت محترم افغانستان مستقل و خودمختار است و حق دارد همانند سایر دولت‌های مستقل در آن کنفرانس شرکت نماید، شایسته است دولت جناب‌عالی با حسن نیت، این حق را برای دولت اعلیحضرت قائل گردد تا نمایندگان خود را برای دفاع از آزادی و استقلال کشور به آن کنگره اعزام نماید.

بنابراین، با توجه به نیاز به روابط دوستانه با دولت جناب‌عالی، و از آنجا که ضروری است افغانستان آزاد و مستقل همواره بی‌طرف باقی مانده و روابط دوستانه خود را با دولت خداداد انگلستان حفظ نماید، لازم است به اطلاع جناب‌عالی رسانده شود که اگر دولت محترم انگلستان بتواند از تمامی مقامات عالی‌رتبه و نمایندگانی که در اروپا برای کنگره صلح گرد هم می‌آیند، توافق‌نامه‌ای روشن مبنی بر شناسایی آزادی مطلق، استقلال دائمی و عدم مداخله در امور دولت بلندمرتبه افغانستان اخذ نماید، آنگاه دولت محترم افغانستان حق خواهد داشت نمایندگان خود را به آن کنگره اعزام نماید. لذا از جناب‌عالی درخواست می‌گردد نسخه‌ای از آن توافق‌نامه را تهیه و به این دولت ارسال فرمایید.

و اگر به هر دلیلی دولت جناب‌عالی نتواند یا نخواهد توافق‌نامه مذکور را برای دولت افغانستان فراهم آورد، مراتب را به اطلاع برسانید تا آگاه گردم.

پایان معمول.

Translation of a letter from His Majesty the Amir of Afghanistan, G.C.B., G.C.S.I., to the address of His Excellency Lord Chelmsford, P.C., G.M.S.I., G.M.I.E., G.M.I.E., G.B.E., Viceroy and Governor-General of India, No. 210, dated 30th Zilhaj-uls-Sani 1337 Hijra, corresponding to 2nd February 1919.

After compliments,

As for long years, past relations of friendship and ties of unity have existed with utmost love and concord between the Exalted Governments of Afghanistan and England, and friendly conversations and communications have been going on and passing between them. Your Excellency's Government have because if that always written about advancement, liberty, freedom of nation and independence of the Sublime God-granted Government of Afghanistan and expressed their solicitude for its wellbeing. Now that it is understood from the writing of Newspapers that the representatives of the belligerent and neutral Powers from all directions, including even two persons from India, will attend the general Peace Conference at Versitown...-France to safeguard the rights and strength of their Governments and nations and will urge their right claims for strengthening and confirming the important affairs of their countries and nations, the Sublime God-granted Government of Afghanistan which has reckoned itself free and independent in every way and remained neutral and not engaged on either side during the present war considers itself entitled to send its representative to participate in the said Conference so that be may, like other Powers and Nations, secure the

rights of liberty, independence and freedom of nation for his Government. Therefore on this occasion it is necessary that Your Excellency's Government should pay such friendly and...attention to the Government of Afghanistan....for intends. ...I have considered it necessary and incumbent upon me to write to Your Excellency to say that if the Exalted Government of England can obtain from all the attendants and members of the said Conference a written agreement recognizing the absolute liberty, freedom of action and perpetual independence of the Sublime Government of Afghanistan free from future interference, damage and liss and and it over to me, well and good , otherwise it will be unavoidable for the representatives of the Sublime Government of Afghanistan to attend the said Conference to put forward and argue all their established rights if liberty, complete freedom of action and settled independence and to obtain God-willing a written agreement according ti their own desire under the signitures of the Peace makers there. In these circumstances bindly send me a definite reply immediately whether Your Excellency's mighty Government will undertake or not to obtain the agreement in question for the Government of Afghanistan so that I may know.

Usual conclusion

(ادامه دارد)

آرشیف: مطالب دیگر محترم داکتر سید عبدالله کاظم